

Strasbourg, 17.4.2018
COM(2018) 450 final

**KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

2018. aasta teatis ELi laienemisstrateegia kohta

{SWD(2018) 150 final} - {SWD(2018) 151 final} - {SWD(2018) 152 final} -
{SWD(2018) 153 final} - {SWD(2018) 154 final} - {SWD(2018) 155 final} -
{SWD(2018) 156 final}

I. SISSEJUHATUS

2015. aasta novembris kehtestas Euroopa Komisjon **ELi laienemispoliitika keskpika perioodi strateegia**, mis on endiselt kehtiv. Käesolevas teatises antakse hinnang edusammudele, mis on tehtud laienemispoliitika rakendamisel 2018. aasta jaanuari lõpuks, ja kutsutakse asjaomaseid riike üles jätkama poliitiliste ja majandusreformide kaudu kooskõlas ühinemiskriteeriumidega oma moderniseerimist.

Laienemisprotsess rajaneb jätkuvalt **kindlaks määratud kriteeriumidele ning õiglastele ja rangetele tingimustele**. Iga riiki hinnatakse **tema tulemuste** alusel. Tehtud edusammude hindamise ja vajakajäämist kindlakstegemise eesmärk on pakkuda riikidele stiimuleid ja suuniseid ulatuslike reformide läbiviimiseks. Selleks et laienemisläbivaadetest saaks reaalsus, on jätkuvalt väga oluline kindel pühendumus põhimõttele „põhialused kõigepealt“. Struktuurilised puudused on visad kaduma, eelkõige põhivaldkondades, nagu õigusriigi põhimõte ja majandus. Kandidaatriigid peavad tegema edusamme õigusriigi, kohtureformi, korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse, julgeoleku, põhiõiguste, demokraatlike institutsioonide ja avaliku halduse reformi, samuti majandusarengu ja konkurentsivõime vallas. Vajalike reformide keerukust arvestades on tegemist pikaajalise protsessiga.

Oluline on mees pidada, et ühinemisläbirääkimised ei ole ega ei ole ka kunagi olnud eesmärk omaette. Need on osa **laiemast moderniseerimise ja reformide protsessist**. Laienemisprotsessis osalevate riikide valitsused peavad vajalike reformidega aktiivsemalt kaasa minema ja kaasama need lahutamatu osana oma poliitilisse tegevuskavasse, aga mitte sellepärast, et EL seda nõuab, vaid sellepärast, et see on nende kodanike huvides. Praeguse põlvkonna otsuses püüelda ELi liikmekssaamise poole on keskne osa selliste Euroopa kesksete väärtuste nagu õigusriigi põhimõtte omaksvõtmine. Üldsuse toetus tulevastele laienemistele sõltub kandidaatriikide valmiduse astmest. ELiga ühinemise protsessi raames läbiviidavad reformid peaksid aitama tõsta usaldust nii ELi liikmesriikide kui ka kandidaatriikide kodanike silmis.

2018. aasta veebruaris kinnitas Euroopa Komisjon oma teadaandes *Lääne-Balkani riikide reaalne ELiga ühinemise väljavaade ning ELi tõhustatud koostöö nende riikidega*¹ **Lääne-Balkani riikide** kindlat ja saavutustel põhinevat väljavaadet saada ELi liikmeks. See on jõuline julgustav signaal kõigile Lääne-Balkani riikidele ning annab tunnistust sellest, et EL on pühendunud nende tuleviku sidumisele Euroopaga. Piirkonna liidrid ei tohi jätta oma strateegilise suuna ja pühendumuse suhtes mingit kahtlust. Piirkondlikul koostööl ja heanaaberlikel suhetel on oluline roll kõnealuste riikide edasiliikumisel Euroopa Liiduga ühinemise suunas. Euroopa Komisjon märkis ka, et enne seda, kui hakata oma piire laiendama, peab Euroopa Liit saama tugevamaks ja kindlamaks. Just seetõttu esitab komisjon kogu käesoleva aasta jooksul kooskõlas ühtsema, tugevama ja demokraatlikuma Euroopa saavutamise tegevuskavaga² mitu algatust, mille eesmärk on parandada kehtivate aluslepingute alusel 2025. aastaks Euroopa Liidu demokraatlikku, institutsioonilist ja poliitilist raamistikku.

Türgi on ELi oluline partner ja kandidaatriik, kellega on pidevalt peetud kõrgetasemelist dialoogi ja tehtud koostööd ühist huvi pakkuvates valdkondades, sealhulgas Süüria pagulaste

¹ [COM\(2018\) 65 final](#)

² https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/roadmap-factsheet-tallinn_en.pdf

abistamisel. Komisjon möönis Türgi põhjendatud vajadust võtta pärast 2016. aasta juuli nurjunud riigipöördekatset kiireid ja proportsionaalseid meetmeid. Samas on Türgi Euroopa Liidust märkimisväärselt eemaldanud, eriti õigusriigi põhimõtte ja põhiõiguste vallas ning poliitilise süsteemi tõhusa kontrolli ja tasakaalustatuse vähenemise kaudu. Euroopa Komisjon on korduvalt kutsunud Türgit üles käsitlema prioriteedina selle negatiivse suundumuse ümberpööramist.

II. 2015. AASTA LAIENEMISSTRATEEGIA ELLUVIIMINE

Õigusriigi, põhiõiguste ja hea valitsemistavaga seotud reformid on laienemisprotsessis osalevate riikide jaoks jätkuvalt kõige pakilisem küsimus. See on ka peamine kriteerium, mille alusel EL hindab nende väljavaateid. Nad peavad nimetatud ELi põhiväärtused palju ulatuslikumalt ja usutavamalt omaks võtma. Kui neid ei järgita, pärsib see ka investeringuid ja kaubandust. Õigusriigi tugevdamine ei ole ainult institutsiooniline küsimus. Selleks on vaja ühiskondlikke muutusi.

a) Õigusriigi põhimõte

Ehkki laienemisprotsessis osalevad riigid pühendavad üha rohkem tähelepanu õigusriigi alastele reformidele, on nende edusammud olnud ebaühtlased. Endise Jugoslaavia Makedoonia vabariigi uue valitsuse kindel tahe rakendada kiireloomulised reformiprioriteedid on õigusriigi toimimist positiivselt mõjutanud. Õigusriigi alane olukord Türgis halvenes pärast 2016. aasta juuli riigipöördekatset veelgi.

Edukad **kohtusüsteemi** reformid on pikaajaline protsess, milleks on vajalik märkimisväärne poliitiline tahe kogu poliitilise spektri ulatuses ja millega seoses ootab laienemisprotsessis osalevaid riike lai tööpõld. Albaanias on pooleli enneolematu kohtunike ja prokuröride sobivuse ümberhindamine, mis peaks eelduste kohaselt suurendama kohtusüsteemi professionaalsust, sõltumatust ja ausust. Türgis on kohtusüsteemi tõhusust ja sõltumatust täiendavalt õhnestanud kohtunike ja prokuröride massiline vallandamine, samuti põhiseaduse muudatused.

Riigid peavad **korruptsiooni** halastamatult välja juurima ja likvideerima kõik nn riigi kaaperdamisega (state capture) seonduva. Hoolimata pidevatest jõupingutustest viia õigus- ja institutsiooniline raamistik kooskõlla liidu õigustiku ja Euroopa standarditega, on korruptsioon endiselt laialt levinud. Tugevad ja sõltumatud institutsioonid on määrava tähtsusega korruptsiooni, eriti kõrgetasemelise korruptsiooni ennetamisel ja selle vastu võitlemisel ning tõhusamate uurimiste läbiviimisel ja süüdistuste esitamisel selliselt, et neile järgnevad lõplikud kohtuotsused, mis täidetakse ja mis hõlmavad hoiatavaid karistusi. Avaliku sektori vahendite haldamine tuleb muuta senisest läbipaistvamaks, eelkõige sellise eriti korruptsioonialti valdkonna nagu riigihangete puhul selle kõigis etappides.

Eriasutused on olemas, ent riikliku taustaga isikute seletamatut rikastumist uuritakse ainult harvadel juhtudel. Piiratud edusammud näitavad tõelise poliitilise tahte puudumist, millele lisandub ikka veel piiratud haldussuutlikkus. Jätkuvalt on väga olulised suurem läbipaistvus ja vastutavus, võimude lahusus ja tugevad sõltumatud kontrolliasutused. Lääne-Balkani riikide tulemusi korruptsioonijuhtumitega tegelemisel võiksid parandada 2017. aastal Triestes alanud jõupingutused jõuda kokkuleppele piirkondliku vahendi osas, mille kaudu vahetataks andmeid varade deklareerimise ja huvide konflikti kohta.

Organiseeritud kuritegevus on laienemisprotsessis osalevates riikides ikka veel tugevalt kanda kinnitanud. Endiselt tegutsevad Lääne-Balkani riikides ja Türgis võimsad kuritegelikud grupeeringud. Piirkond on endiselt oluline sisenemiskoht ebaseaduslike kaupade, ennekõike uimastite ja relvadega kaubitsemise seisukohast ning ELi suunduvate inimeste jaoks. Laienemisprotsessis osalevad riigid teevad järjest rohkem koostööd ELi õiguskaitseasutuste, nagu Europol ja Eurojustiga, ning suurendavad oma suutlikkust tegeleda teatavat liiki organiseeritud kuritegevuse, sealhulgas ebaseadusliku uimastiäri. Ulatuslike õiguskaitseoperatsioonide tulemusena on Albaanias konfiskeeritud suuri koguseid kanepit ja hiljaaegu ka Ladina-Ameerikast pärinevat kokaiini. Ent piirkonnas on jätkuvalt probleeme personalitöötajate arvu ja õiguskaitseasutuste tegevuse sõltumatuse austamisega. Tegevusele seatud prioriteedid ei ole endiselt vastavuses kuritegevuse ohu analüüsiga, mistõttu on langenud edumäär kuritegelike grupeeringute tulemuslikul likvideerimisel. Samuti peavad ametiasutustel kooskõlas rahapesuvastase töökonna metoodikaga alustama finantsuurimisi ja parandama tulemusi kriminaaltulu konfiskeerimisel. Kuritegelikul teel saadud vara kindlakstegemise ja jälitamisega tegelevate keskasutuste (kriminaaltulu jälitamise talituste) loomine ja tugevdamine laienemisprotsessis osalevates riikides võiks suurendada nende riiklike vara sissenõudmise süsteemide tulemuslikkust ja hõlbustada operatiivkoostööd kriminaaltulu jälitamise talitustega ELi liikmesriikides. Rahapesuvastase ja terrorismi rahastamise vastase tegevuse osas peaksid laienemisprotsessis osalevad riigid esmajoonel viima oma õigusaktid ja tavad vastavusse rahapesuvastase töökonna soovitustega. Korruptsiooni, rahapesu ja organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses tuleks kiiremas korras saavutada konkreetseid ja püsivaid tulemusi.

Selleks et astuda vastu **terrorismi**, vägivaldse äärmusluse, radikaliseerumise ja eriti (tagasipöörduvate) terroristist välisvõitlejate probleemile, on EL tihendanud operatiivkoostööd kõigi laienemisprotsessis osalevate riikidega. Kõigis riikides on tehtud tublilt jõupingutusi selleks, et viia terrorismi ja radikaliseerumise vastase võitluse valdkonna õigusaktid ja tavad vastavusse ELi standardite ja tavadega. Siiski on võimalik riikliku ja piirkondliku tasandi struktuuride tõhusust veelgi parandada, et tagada käegakatsutavad tulemused eriti vägivaldse äärmusluse vältimise, relvade salakaubaveo, rahapesuvastase tegevuse, teabe jagamise ja radikaliseerumisevastase poliitika valdkonnas. Suurt osa sellest tööst on toetanud ELi radikaliseerumisalase teadlikkuse võrgustik. Terrorismivastast võitlust tuleb veelgi hoogustada kõigis Lääne-Balkani partnerriikides ja Türgis. Isikuandmete kaitset käsitlevad standardid tuleks viia kooskõlla ELi standarditega, et teha võimalikuks koostöölepete sõlmimine Eurojustiga. Varasemasest terrorismivastasest ühistööst inspireerituna leppisid EL ja Lääne-Balkani partnerriigid 2017. aastal kokku Lääne-Balkani riikide sisejulgeoleku integreeritud juhtimises, mis on uueks lähenemiseks piirkonna sisejulgeoleku suutlikkuse suurendamisele ja reformimisele.

b) Põhiõigused

Põhiõigused on üldjoontes sätestatud Lääne-Balkani riikide õigusaktides, kuid nende täieliku rakendamise tagamiseks praktikas tuleb teha tõsiselt jõupingutusi. Türgis on olukord peamistes inimõiguste valdkondades aruandeperioodil pidevalt ja tugevalt halvenenud.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata **väljendusvabaduse** ja meedia sõltumatuse kui demokraatia alustala tagamisele kogu piirkonnas. Selles vallas on mõnedes riikides olukord tõsiselt halvenenud; muuhulgas on tõsine taandareng toimunud Türgis, kus enam kui 150 ajakirjanikku on endiselt vangis. Mujal on parimal juhul tehtud piiratud edusamme. Ajakirjanike vastu suunatud rünnakud ja ähvardused on jätkunud, samas kui uurimine ja

süüdistuste esitamine on endiselt aeglane. Kõigis laienemisprotsessis osalevates riikides on endiselt valdavad katsed mõjutada avalik-õiguslike ringhäälinguorganisatsioonide sõltumatust ja see, et meedia riiklik rahastamine on läbipaistmatu. Need kuritarvitused õhustavad mitte ainult põhiõigust sõnavabadusele, vaid ka piirkonna demokraatiat. Valitsused peavad astuma kiireid ja konkreetseid samme, et rakendada kehtivad sõnavabaduse alased õigusraamistikud ja parandada üldist meediavabaduse kliimat. EL toetab kindlalt kohalikke kodanikuühiskonna organisatsioone, inimõiguste kaitsjaid, ajakirjanikke ja sõltumatuid meediakanaleid, kelle aadressil kõlavad tihtipeale ähvardused. Nende panus on äärmiselt vajalik selleks, et tagada valitsuse vastutavus sõnavabaduse ja samuti muude põhiõiguste osas.

Laiemisprotsessis osalevad riigid peavad tegema rohkem jõupingutusi, et lahendada endiselt levinud **laste õiguste** eiramise probleem. Samuti peavad valitsused käsitlema prioriteetsena **puuetega inimeste, vähemuste** ja muude haavatavate rühmade diskrimineerimise probleemi lahendamist. Rohkem on vaja teha **soolise võrdsuslikkuse** edendamiseks ja naistevastase vägivalla probleemi lahendamiseks. Lääne-Balkani riikides on tehtud edusamme lesbide, geide, biseksuaalide, trans- ja intersooliste inimeste õiguste osas, ent vaja on täiendavaid jõupingutusi diskrimineerimise, ähvarduste ja vägivalla lõpetamiseks. Samuti tuleb prioriteedina käsitleda **romade** ebakindlat olukorda, kuna nad seisavad endiselt silmitsi sotsiaalse tõrjutuse, marginaliseerumise ja diskrimineerimisega. **Vanglatingimusi** tuleb parandada ning kahtlustatavate ja süüdistatavate menetlusõigused ja kuriteoohvrite õigused tuleb viia vastavusse ELi õigustikuga. Türgis kitsendati erakorraline seisukorra ajal vastu võetud dekreetidega peamisi menetlusõigusi, sealhulgas kaitseõigusi.

c) Demokraatlike institutsioonide toimimine ja avaliku halduse reform

Demokraatlike institutsioonide nõuetekohane toimimine on mitmes riigis jätkuvalt üks peamistest probleemidest. See hõlmab konstruktiivse dialoogi tagamist kogu poliitilise spektri ulatuses ning eelkõige **riiklikus parlamendis**. Hoolimata mõningatest edusammudest on mitmed demokraatlike valimiste läbiviimise olulised aspektid endiselt problemaatilised. Nõuetekohaselt tuleks rakendada valimisvaatlusmissioonide soovitusi. Poliitilise kultuuri lahutamatuks osaks peab saama parlamentaarne aruandekohustus, mis on hästitoimiva demokraatia oluline element.

Seoses Türgiga tuleb küll möönda riigi õiguspärasest vajadusest võtta pärast nurjunud riigipöördekatset kiireid ja proportsionaalseid meetmeid, ent tõsiselt kaheldav on, kui proportsionaalsed on erakorralise seisukorra (mis kehtib endiselt) raames võetud meetmed, millega kitsendati parlamendi peamisi seadusandlike ülesandeid, samas kui veelgi piiratumaks muutusid võimalused parteidevaheliseks dialoogiks. Erakorralise seisukorra ajal korraldatud referendumil kiideti heaks kaugeleulatuvad põhiseaduse muudatused, mille puhul puudus Euroopa Nõukogu hinnangul küllaldane kontroll ja tasakaalustatus ning mis seavad ohtu võimude lahususe.

Lääne-Balkani riikide parlamentide suutlikkust täita oma põhilist ülesannet seadusandja ja järelevalvajana õhustab asjaolu, et puudub poliitiline dialoog, parlamendis kasutatakse liigselt kiiremenetlusi ja kõigi parteide tegevus ei ole konstruktiivne. Kuigi mõned boikotid on leidnud lahenduse, püsib vaenulikkust põhjustav poliitiline kultuur. Albaanias võimaldas 2017. aasta mais sõlmitud erakondadevaheline poliitiline kokkulepe parlamendil enne valimiselset pausi uuesti tööle hakata. Endises Jugoslaavia Makedoonia vabariigis tegi parlament jõupingutusi selleks, et taastada oma võime teha täidesaatva võimu suhtes järelevalvet. Ent Montenegros on opositsioon alates parlamendi kokkukutsumisest 2016. aasta novembris seadusandlikku tegevust boikoteerinud. Serbias kannatavad parlamendi töö

tulemuslikkus ja õigusloome kvaliteet, kuna õigusaktide eelnõude parlamentaarne kontroll ei ole nõuetekohane. Kosovos* iseloomustas Rahvasaadikute Kogu tööd nii eelmise kui ka praeguse valitsuskoalitsiooni kestel poliitiline polariseerumine ja halvatus, ehkki Rahvasaadikute Kogu ratifitseeris hiljuti riigipiiride demarkatsiooni kokkuleppe Montenegroga. Bosnias ja Hertsegoviinas mõjutasid valitsuskoalitsiooni erakondade vahelised pinged negatiivselt reformikavast tulenevate õigusaktide vastuvõtmist, millest tulenevalt reformiprotsess aeglustus. Ehkki piirkonnas ei ole valimiste läbiviimisel üldiselt suuremaid vahejuhtumeid esinenud, on siiski olulisi vajakajäämisi, mis on muu hulgas seotud valimisorganite politiseerimise, riiklike vahendite kuritarvitamise ning erakondade ja valimiskampaania rahastamise läbipaistvuse puudumisega ja mis mõjutavad valimisprotsesside usaldusväärsust kodanike silmis.

Avaliku halduse reform on esmatähtis valitsemise tõhustamiseks kõigil tasandil. See hõlmab ametiasutuste kvaliteedi ja vastutuse parandamist, professionaalsuse suurendamist, depolitiseerimist ja läbipaistvust (sealhulgas värbamise ja ametist vabastamise valdkonnas), riigi rahanduse läbipaistvat juhtimist ning paremaid teenuseid kodanike jaoks. Samuti tuleb leida sobiv tasakaal riikliku, piirkondliku ja kohaliku tasandi valitsuse vahel. Kui Lääne-Balkani riigid on teinud mõnedes valdkondades tagasihoidlikke edusamme, siis Türgis on toimunud märkimisväärne tagasimineku seoses avalike teenuste ja personali juhtimise ning vastutavusega.

Ulatuslikud strateegiad avaliku halduse ja avaliku sektori finantsjuhtimise **reformideks** on nüüd olemas kõigil peale Bosnia ja Hertsegoviina ning Türgi. Endiselt on murettekitavad viivitused rakendamisel ja reformide jätkusuutlikkus. Paljudel juhtudel on paranenud eelarve läbipaistvus. Märkimisväärselt tuleb Lääne-Balkani riikides parandada keskvalitsuse **strateegilise planeerimise** taset ja sidusust sektoripõhilise planeerimisega. Poliitika, õigusaktid ja riiklikud investeeringud valmistatakse endiselt sageli ette ilma piisavate mõjuhindangute ja konsulteerimisteta. Enamikus riikides on oluliseks probleemiks laialdane seadusandlike kiirmenetluste kasutamine. Ikka veel ei ole kõigis riikides tagatud **avaliku teenistuse professionaalsemaks muutmise**. Olemas on tänapäevased riigiteenistust reguleerivad õigusaktid, ent sellest hoolimata tehakse pidevalt erandeid, eelkõige juhtivate riigiametnike ametisse nimetamisel ja ametist vabastamisel.

Kõigis laienemisprotsessis osalevates riikides tuleb **riigihalduse ülesehitust** veelgi ratsionaliseerida. Lääne-Balkani riikides on sarnastel haldusasutustel erinev staatus ning paljud neist annavad aru otse valitsusele või parlamendile, mitte ministeeriumidele, mille alla nad tegelikult kuuluvad. Allasutuste ja nende katusinstitutsioonide vaheline aruandekohuslus ja aruandlus ei ole piisav. **Teenuste osutamise** parandamiseks on enamik laienemisprotsessis osalevaid riike keskendunud e-valitsuse teenuste kasutuselevõtule, ent algatuste juures jääb tihti vajaka strateegilisest juhtimisest ja kooskõlastamisest. Samuti on enamik riike teinud edusamme ajakohaste üldisi haldusmenetlusi reguleerivate seaduste vastuvõtmisel, ent paljudes riikides on märkimisväärne hulk õigusakte, mida alles tuleb muuta, et viia halduslike erimenetluste hulk miinimumini.

* See nimetus ei piira Kosovo staatust käsitlevaid seisukohti ning on kooskõlas ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooniga 1244/1999 ja Rahvusvahelise Kohtu arvamusega Kosovo iseseisvusdeklaratsiooni kohta.

d) Ränne

Pagulaskriis ja ebaseaduslik **ränne** on olnud kesksel kohal töös, mida EL teeb laienemisprotsessis osalevate riikidega. Vahemere idaosa ja Lääne-Balkani rändetee piirkonnas tehtud ühistöö kaudu tehti edusamme. Endiselt on probleemiks rändajate ebaseaduslik üle piiri toimetamine ja inimkaubandus. Vaja on rohkem pingutada, et varustada riigid paremate vahenditega sellistele migratsiooniga seotud probleemidele vastu astumiseks nagu ebaseadusliku rände vähendamine, tegevus tagasisaatmise alal, piiride kaitse ja ebaseadusliku rände ennetamine, samuti varjupaiga, sotsiaalse kaasatuse ja integratsiooni alase suutlikkuse suurendamine vastavalt ELi õigustikule.

Silmapaistvate jõupingutuste hinnaga pakub Türgi praegu peavarju enam kui 3,5 miljonile registreeritud pagulasele Süüriast ja EL jääb kindlalt oma lubaduse juurde Türgit selle ülesandega toimetulekul abistada. ELi-Türgi avalduse raames tehtav koostöö andis jätkuvalt konkreetseid tulemusi. Kinnistunud on suundumus, mis näitab ebaseaduslike ja ohtlike merereiside ning Egeuse merel hukkunute arvu märkimisväärset vähenemist. Kui 2016. aastal saabus Vahemere idaosa rändetee kaudu 182 277 rändajat, siis 2017. aastal oli see arv 42 319, mis tähendab peaaegu 77 % suurust vähenemist. Türgi rannikuvalve täitis jätkuvalt võetud kohustust aktiivselt patrullida ning ennetada ebaseaduslikke piiriületusi ja uute rändeteede loomist. ELi Türgi pagulasrahastu jätkab pagulaste vajaduste täitmist ja vastuvõtvate kogukondade toetamist. Selle esimene 3 miljardi euro suurune osamakse on täielikult lepingutega kaetud. Praeguseks on väljamakseid tehtud 1,9 miljardi euro ulatuses. Kooskõlas ELi-Türgi avaldusega on alanud pagulasrahastu teise osamakse kasutuselevõtt. Pagulasrahastu on osutunud ELi üheks kõige kiirematest ja tulemuslikumatest toetusmehhanismidest: sellest tehakse hädaolukorra sotsiaalse turvavõrgu kaudu ligi 1,2 miljonile kõige haavatavamale pagulasele igakuiseid sularahaülekandeid. Enam kui 312 000 lapsele on antud türgi keele tunde ning alanud on kontoritarvete ja õpikute jagamine 500 000 õppurile. Pagulastele anti enam kui 763 000 esmatasandi tervishoiukonsultatsiooni ja üle 217 000 Süüria pagulasväikelapse on täielikult vaksineeritud.

Siseriiklikke jõupingutusi toetavate ELi koordineeritud reageerimismeetmete tulemusena vähenesid Lääne-Balkani piirkonda läbivad ebaseadusliku rände vood 2017. aastal 91 % võrra ja piiridel valitsev üldine olukord stabiliseerus. Selles valdkonnas osutasid ELi jaoks usaldusväärseteks partneriteks eelkõige endine Jugoslaavia Makedoonia vabariik ja Serbia. Siiski langes neile raske koorem ja nende suutlikkust kriisiolukordadega toime tulla on pidevalt proovile pandud. Kogu piirkonnas on vaja veelgi suurendada haldussuutlikkust ja tugevdada taristut. ELi on pühendunud Lääne-Balkani partnerriikide jõupingutuste toetamisele. Komisjon on pidanud läbirääkimisi Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Ameti ning Lääne-Balkani riikide vaheliste staatust käsitlevate kokkulepete üle. Need võimaldavad lähetada Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Ameti täitevvolitustega rühmad ELi välispiiriga külgnevatesse piirkondadesse, et abistada riiklikke piirivalveasutusi.

e) Majandus

Lääne-Balkani riikidel ja Türgil on märkimisväärne **majanduslik potentsiaal**. Viimaste aastate suurenenud kasvumäära tulemusena on kõikjal loodud uusi töökohti. Mõningatest edusammudest hoolimata on kõik valitsused silmitsi suurte struktuuriliste ja sotsiaalsete probleemidega, nagu suur töötus, eriti noorte hulgas, märkimisväärne oskuste mittevastavus tööturule, mitteametliku majanduse püsivalt kõrge määr, nõrk ettevõtluskeskkond, mille juurdepääs rahastamisele on piiratud, ning innovatsiooni ja piirkondliku ühenduvuse madal tase. Lääne-Balkani riikide investeerimiskliimat mõjutavad ebasoodsalt märgid nn riigi

kaaperdamisest (state capture), eelkõige seoses sõltumatute ja tõhusate kohtusüsteemide puudumise ja konkurentsireeglite ebaühtlase rakendamisega. Riigil on piirkonnas majandusele tugev mõju, mis tulenevalt riigi nõrgast finantsjuhtimisest ning sagedastest muutustest lubades ja maksudes võimendab korruptsiooniohtu. Vaja on tugevdada äriühingute üldjuhtimise raamistikke ja viia lõpule erastamisprotsess. Täiustada tuleb taristuid ja haridussüsteemi. Investeeringud piirkonna taristusse peaksid olema sidusad ELiga kokku lepitud prioriteetidega, eriti seoses üleeuroopaliste transpordivõrkude laiendamisega Lääne-Balkani riikidesse. Türgi majandus on tugevalt kasvanud, kuid seejuures on jätkunud ettevõtluskeskkonna halvenemine ning majandus on finantsalase ebakindluse, rahvusvaheliste investorite kindlustunde muutuste ja jätkuvate poliitiliste riskide suhtes haavatav.

EL toetab paremat poliitikakujundamist ja majanduse juhtimist majandusreformi kavaga, mis on ettevalmistusprotsessi lahutamatu osa. Kavast on saanud peamine makromajanduslike ja struktuurireformide formuleerimise ja rakendamise vahend. See aitab tugevdada pikaajalist jätkusuutlikku majanduskasvu ja lähenemist, hõlbustab poliitika planeerimist ja võimaldab teha edusamme Kopenhaageni majanduskriteeriumide täitmise poole. Kõiki valitsusi kutsutakse üles esitama iga-aastane majandusreformi kava. Kindaksmääratud reformide rakendamiseks on nüüd vaja asjaomaste valitsuste poolset tugevat poliitilist tõuget ja omalust. Lisaks sellele toetab EL Lääne-Balkani riikide investeerimiskliima parandamist, süvendades piirkondlikku majanduspiirkonda, mille eesmärk on kõrvaldada kogu piirkonnas tõkked kaubandusele, liikuvusele ja investeeringutele. 2016. aasta detsembris võttis komisjon vastu soovitusel alustada läbirääkimisi ELi ja Türgi tolliliidu võimaliku laiendamise ja nüüdisajastamise üle, mis on sellest ajast alates nõukogus arutluseks.

f) Piirkondlik koostöö ja heanaaberlikud suhted

Piirkondlik koostöö on määrava tähtsusega poliitilise stabiilsuse ja majanduslike võimaluste tagamisel. Eriliselt on Lääne-Balkani riikide piirkondlikule koostööle täiendavat hoogu andnud ELi ühenduvust käsitlev tegevuskava. 2017. aastal Triestes kiitsid piirkonna liidrid heaks piirkondliku majanduspiirkonna tegevuskava ja kirjutasid alla transpordiühenduse asutamise lepingule. Samuti on stabiilsuse ja koostöö edendamist edasi viinud Kagu-Euroopa koostööprotsess ja muud piirkondlikud algatused. Loodud on piirkondlik noorte koostööamet, mis on välja kuulutanud oma esimese projektikonkursi eesmärgiga jätkata inimestevahelise koostöö edendamist. Programm „Erasmus+“ on jätkanud kultuuridevahelise dialoogi edendamist kõrghariduse vallas ja noorte hulgas ning on toetanud algatusi, mille eesmärk on õhutada kõrgharidusasutusi ja -süsteeme rahvusvahelistama ja nüüdisajastama. Mõningaid edusamme on tehtud kohapealsete ühenduvusprojektide elluviimisel. Aadria mere ja Joonia mere piirkonda käsitleva ELi strateegia alla kuuluv tegevuskava on soodustanud selliste ühisprojektide väljatöötamist, millega edendatakse osalevates riikides õigusaktide täiendavat kooskõlla viimist liidu õigustikuga. Aga liialt palju piirkondlikest kokkulepetest ja kohustustest tulenevaid lubadusi on siiani täitmata. Selleks et piirkondlik kasu kodanikele tõelist kasu tooks, on vaja nende kokkulepete ja kohustuste täitmiseks rohkem pingutada, sealhulgas seoses 2015. aastal kokku lepitud ühenduvuse reformi meetmete rakendamisega.

Heanaaberlikud suhted ja piirkondlik koostöö on stabiliseerimis- ja assotsieerimis- ning laienemisprotsesside olulised suunad. Ehkki valitsuste vahel on nii kahepoolset kui ka piirkonna tasandil alaliselt olnud regulaarsed kontaktid ja koostöö, tuleb rohkem pingutada kõige tundlikumates valdkondades, nagu sõjaroimad, kadunuks jäänud inimesed, organiseeritud kuritegevus ja politsei koostöö. Üheks erandiks on Balkani sõdade eest pagenute tagasipöördumine: nende puhul annab piirkondlik eluasemeprogramm positiivseid

tulemusi. Vältida tuleks avaldusi, mille on negatiivne mõju heanaaberlikele suhetele. Selleks et edendada stabiilsust ja luua keskkond, mis lubab mineviku pärandist üle saada, on vaja nii vastutustundlikku poliitilist juhtimist kui ka edasisi olulisi jõupingutusi. Positiivseks näiteks selle kohta on Bulgaaria ja endise Jugoslaavia Makedoonia vabariigi vaheline sõprusleping.

ELi laienemispoliitika peab jätkama stabiilsuse toetamist. Seetõttu ei saa ega kavatse EL taluda oma territooriumil **kahepoolseid vaidlusi**. Need tuleb vaidlevate poolte vahel kiiremas korras lahendada. Selles osas on tulemused olnud piiratud. Kõigis Lääne-Balkani riikides tuleb teha täiendavaid jõupingutusi. Kiiresti on vaja teha edusamme ELi vahendusel toimuv dialoogis Serbia ja Kosovo vaheliste suhete täielikuks normaliseerimiseks, mille tulemuseks peaks olema ulatusliku õiguslikult siduva normaliseerimisleppe sõlmimine ja rakendamine. Endise Jugoslaavia Makedoonia vabariigi puhul tuleks kindlustada nii need edusammud, mis tehti ÜRO egiidi all seoses läbirääkimiste teel saavutatava ja mõlemale poolele vastuvõetava lahenduse leidmisega nimeküsimusele, kui ka edusammud heanaaberlike suhete alal. Samme pikaajaliste kahepoolsete vaidluste lahendamiseks on astunud ka Albaania.

Ehkki uued jõupingutused seoses ÜRO juhitud läbirääkimistega Küprose konfliktile lahenduse leidmiseks ei viinud kokkuleppeni, tuleb seni saavutatud edu hoida ja jätkata ettevalmistusi sellise lahenduse leidmiseks, mis oleks õiglane, terviklik ja elujõuline, sealhulgas oma välisaspektides. Ülimalt oluline on seejuures Türgi jätkuv pühendumus ja tema panus ÜRO raamistikus toimuvatesse läbirääkimistesse õiglase, tervikliku ja elujõulise lahenduse leidmiseks Küprose küsimuses. Türgi peab kiiremas korras täitma oma kohustuse rakendada täielikult lisaprotokolli ning teha edusamme suhete normaliseerimisel Küprose Vabariigiga. Komisjon kutsub üles hoiduma igasugustest ähvardustest, pingete tekitamisest või tegevusest, mis kahjustab heanaaberlikke suhteid ja vaidluste rahumeelset lahendamist. Komisjon rõhutab, et kõigil ELi liikmesriikidel on suveräänsed õigused. See tähendab muu hulgas õigust sõlmida kahepoolseid lepinguid, uurida ning kasutada loodusvarasid vastavalt ELi õigustikule ja rahvusvahelisele õigusele, sealhulgas ÜRO mereõiguse konventsioonile. Samuti on mitme ELi liikmesriigi vastane tegevus ja avaldused Türgi poolt tekitanud pingeid, mis mõjutavad negatiivselt tema suhteid ELiga. Nende kahepoolsete probleemide lahendamine on prioriteetne.

III. JÄRELDUSED JA SOOVITUSED

Lähtudes eeltoodud analüüsist ja lisas toodud kokkuvõttest riikide kohta, esitab komisjon järgmised **järeldused** ja **soovitused**.

I

1. **ELi laienemispoliitika** on investering Euroopa **rahusse, julgeolekusse, heaolusse ja seega stabiilsusesse**. Strateegia abil suurendatakse nii ELi kui ka tulevaste liikmesriikide majanduslikke ja kaubandusvõimalusi. Nagu EL ja tema liikmesriigid on ühe uuesti kinnitanud, on kindel väljavaade saada ELi liikmeks andnud järjepidevalt hoogu juurde ümberkorraldustele ning stabiilsuse ja turvalisuse tagamisele Kagu-Euroopas.
2. Laienemisprotsess rajaneb jätkuvalt **kindlaks määratud kriteeriumidele ning õiglastele ja rangetele tingimustele**. Igat riiki **hinnatakse eraldi**, et oleks võimalik

pakkuda välja stiimulid kaugeleulatuvate reformide läbiviimiseks. Selleks et laienemiseväljavaadetest saaks reaalsus, on jätkuvalt väga oluline kindel pühendumus põhimõttele „põhialused kõigepealt“.

3. Komisjoni 2018. aasta veebruaris vastu võetud **Lääne-Balkani riikide** strateegia annab **ajaloolise võimaluse** siduda piirkonna tulevik kindlalt ja üheselt Euroopa Liiduga. Nüüd peavad piirkonna riigid otsustavalt tegutsema, et liikuda oma muutuste protsessiga kindlalt ja tagasi vaatamata edasi ning tegeleda olemasolevate vajakajäämistega, ennekõike õigusriigi põhimõtete, põhiõiguste, demokraatlike institutsioonide ja avaliku halduse reformiga, samuti majandusega.

II.

4. **Türgi** on Euroopa Liidu jaoks oluline partner. EL, kes mõistis 2016. aasta juulis toimunud riigipöördekatse kohe otsustavalt hukka, kordas, et toetab täielikult riigi demokraatlikke institutsioone ja tunnustas Türgi õiguspärasest vajadust võtta niivõrd tõsise ohuga silmitsi seistes kiireid ja proportsionaalseid meetmeid. Ent pärast riigipöördekatset võetud meetmete mastaapsus ja kollektiivsus, näiteks ulatuslikud vallandamised, vahistamised ja kinnipidamised, seavad jätkuvalt tõsise kahtluse alla erakorralise seisukorra (mis kehtib endiselt) raames võetud meetmete proportsionaalsuse. Türgi valitsus kordas oma pühendumist ELiga ühinemisele, ent sellega ei ole kaasas käinud vastavad meetmed ja reformid. Vastupidi, Türgi on Euroopa Liidust märkimisväärselt eemaldunud. Praegustel tingimustel ei kaaluta ühegi uue peatüki avamist. Türgi peab käsitlema praeguste õigusriigi ja põhiõiguste alaste negatiivsete suundumuste ümberpööramist prioriteetsena: alustuseks peab ta lõpetama erakorralise seisukorra ning tegelema poliitilise süsteemi tõhusa kontrolli ja tasakaalustatuse vähenemisega, sealhulgas tehes tõhustatud koostööd Euroopa Nõukoguga.

Tõsine tagasimineku toimus olulistes valdkondades, nagu kohtusüsteem, avaliku halduse reform, põhiõigused ja sõnavabadus, ning uued tagasiminekid toimusid järjest rohkemates valdkondades. Üheks peamistest kohustustest ühinemisprotsessi juures on õigusriigi põhimõtte ning põhiõiguste ja -vabaduste austamine. Erakorralise seisukorra kehtestamise algusest on üle 150 000 inimese vahi alla võetud ja 78 000 arreteeritud. Vangistuses viibib üle 150 ajakirjaniku ning hulgaliselt kirjanikke, inimõiguste kaitsjaid, advokaate ja valitud esindajaid. Paljud Türgi kodanikud peeti kinni seetõttu, et nad avaldasid oma poliitilisi seisukohti sotsiaalse meedias. 31 erakorralise seisukorra ajal vastu võetud dekreeti, mis olid vabastatud kohtulikust kontrollist ja parlamendi poolsest reaalsest kontrollist, on piiranud põhilisi kodaniku- ja poliitilisi õigusi, sealhulgas sõnavabadust, kogunemisvabadust ja kaitseõigusi. Ametlikult alustas tööd erakorraline seisukorra komisjon, ent sellest alles peab saama tulemuslik ja usaldusväärne vahend olukorras, kus mitu problemaatilist kohtuotsust on veelgi vähendanud Türgi suutlikkust tagada tõhus siseriiklik õiguskaitsevahend vastavalt Euroopa Inimõiguste Kohtu määratlusele.

Erakorralise seisukorra ajal korraldatud rahvahääletusel kiideti napi häälteenamusega heaks ulatuslikud põhiseaduse muudatused, millega kehtestati presidentaalne valitsemissüsteem. Euroopa Nõukogu hindas muudatusi ja leidis, et nende puhul puudus küllaldane kontroll ja tasakaalustatus ning et lisaks sellele ohustavad need täidesaatva võimu ja kohtusüsteemi vahelist võimude lahusust. Parlamendi peamisi

seadusandlike ülesandeid kitsendati ja veelgi piiratumaks muutusid võimalused parteide vaheliseks dialoogiks parlamendis; lisaks sellele vahistati veel mitu Rahvademokraatlikusse Parteisse (HDP) kuuluvat parlamendisaadikut ja kümme neist jäeti mandaadist ilma. Kohalikku demokraatiat nõrgestas oluliselt valitud esindajaid asendavate usaldusisikute ametisse nimetamine. Suure hulga aktivistide, sealhulgas inimõiguste kaitsjate vahistamise tõttu sattus järjest suurema surve alla sattus kodanikuühiskond ning seetõttu jäi selles kiiresti üha vähem ruumi põhiõigustele- ja vabadustele. Türgi stabiilsuse seisukohalt on üheks kõige põletavamaks probleemiks endiselt olukord riigi kaguosas. Puudusid arengud seoses usaldusväärse poliitilise protsessi taaskäivitamisega, mida on vaja rahumeelse ja jätkusuutliku lahenduseni jõudmiseks.

Ehkki majanduskasv kiirenes 2017. aastal oluliselt, jääb see ebakindlaks, kui Türgi ei tegele makromajandusliku tasakaalustamatusega, ei vii läbi täiendavaid struktuurireforme ega paranda ettevõtluskeskkonda. Tulenevalt poliitilisest ebakindlusest, riigi suurenenud kontrollist majandusvaldkonnas ja rünnakutest kohtuvõimu sõltumatuse vastu muutus investimiskliima vähem prognoositavaks omavaluuta nõrgenes ja märkimisväärselt vähenesid Euroopast pärinevad otseinvesteeringud.

EL ja Türgi jätkasid dialoogi ja koostööd ühist huvi pakkuvates valdkondades, mille raames toimus mitu kõrgetasemelist visiiti ning riigijuhtide kohtumist 2017. aasta mais ja 2018. aasta märtsis. Jätkus kõrgetasemeline dialoog välis- ja julgeolekupoliitika, sealhulgas terrorismivastase võitluse, ning transpordi ja majanduse teemal. Euroopa Komisjon rõhutab, kui olulised on tema poolt nõukogule esitatud ettepanekud seoses ELi ja Türgi tolliliidu laiendamise ja nüüdisajastamisega, mis oleks mõlemale poolele kasulik.

Türgi jätkas väljapaistvate pingutuste tegemist, et pakkuda peavarju rohkem kui 3,5 miljonile pagulasele Süüriast ja Iraagist ning umbes 365 000 pagulasele muudest riikidest. ELiga tehtav rändealane koostöö andis jätkuvalt konkreetseid ja märkimisväärsed tulemusi, vähendades ebaseaduslike ja ohtlike merereiside arvu ja aidates päästa Egeuse merel inimesi. ELi Türgi pagulasrahastu jätkab pagulaste vajaduste täitmist ja vastuvõtivate kogukondade toetamist. Seoses viisanõude kaotamise tegevuskava rakendamisega veebruari alguses esitas Türgi Euroopa Komisjonile töökava, milles antakse ülevaade sellest, kuidas ta kavatseb täita seitset seni täitmata viisanõude kaotamise kriteeriumi. Komisjon hindab Türgi ettepanekuid ning sellele järgnevad konsultatsioonid Türgi osapooltega.

Türgi alustas sõjalist operatsiooni Süüria põhjaosas. Türgil on küll õigus võtta meetmeid tema vastu suunatud terrorirünnakute ärahoidmiseks, ent see operatsioon tingis kohe mure humanitaarolukorra pärast, millele lisandus kartus, et vägivald võib uuesti ägeneda.

Kooskõlas nõukogu ja komisjoni eelnevate aastate seisukohtadega peab Türgi nii kiiresti kui võimalik täitma oma kohustust rakendada täielikult lisaprotokolli ja liikuma edasi Küprose Vabariigiga kahepoolsete suhete normaliseerimisel. Ehkki Küprose küsimuses korraldatud konverents lõppes 2017. aasta juulis ilma, et oleks jõutud kokkuleppeni, tuleb seni saavutatud edu hoida ja jätkata ettevalmistusi sellise lahenduse leidmiseks, mis oleks õiglane, terviklik ja elujõuline, sealhulgas oma

välisaspektides. Ülimalt oluline on seejuures Türgi jätkuv pühendumus ja tema panus sellise õiglase, tervikliku ja elujõulise lahenduse leidmiseks.

Veelgi sai hoogu juurde rändealane koostöö Kreeka ja Bulgaariaga. Ent pinged Egeuse merel ja Vahemere idaosas ei soodustanud heanaaberlikke suhteid ning õõnestasid piirkonna stabiilsust ja julgeolekut. Halvenesid kahepoolsed suhted mitme ELi liikmesriigiga, kusjuures kohati kaasnesid sellega solvavad ja lubamatud sõnavõttud. Sellega seoses väljendab EL taaskord tõsist muret ja soovitab Türgil tungivalt vältida liikmesriikide vastu suunatud mis tahes ähvardusi või tegevust, pingete tekitamist ja tegevust, mis võib kahjustada heanaaberlikke suhteid ja vaidluste rahumeelset lahendamist. Lisaks sellele mõistis Euroopa Ülemkogu 2018. aasta märtsis karmilt hukka Türgi jätkuva ebaseadusliku tegevuse Vahemere idaosas ja Egeuse merel ning tuletas Türgile meelde tema kohustust järgida rahvusvahelist õigust, austada heanaaberlikke suhteid ja normaliseerida suhted kõigi ELi liikmesriikidega.

5. **Montenegros** toimusid 2018. aasta aprillis presidendivalimised. Astuti esimesed sammud nende soovitude käsitlemiseks, mille esitas Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo valimiste vaatlusmissioon pärast 2016. aasta parlamendivalimisi. Ent teatatud rikkumiste suhtes võetud kohtulikud järeelmeetmed on olnud väga piiratud. Usalduse tõstmiseks valmisraamistikuga suhtes on vaja täiendavat tööd. Kõik erakonnad vastutavad selle eest, et poliitiline debatt parlamendis uuesti algaks.

Kõnelused ELiga liitumise üle on edasi läinud: avatud on 30 peatükki, millest kolm peatükki on ajutiselt suletud. Õigusriigi valdkonnas jätkusid Montenegro edusammud eriti seoses õigus- ja institutsioonilise raamistikuga; samas ei ole reformide praktilist mõju veel küllaldaselt näha ja puuduvad edusammud sõnavabaduse valdkonnas. Praegu on vaja, et kogu õigusriigi süsteem, eelkõige kohtuvõim annaks rohkem tulemusi. Õigusriigi põhimõtteid käsitlevate peatükkide juures saavutatud edu, mida kinnitavad reaalsed tulemused eelkõige sõna- ja meediavabaduse tugevdamisel ning võitluses korruptsiooni, organiseeritud kuritegevuse, rahapesu ja inimkaubanduse vastu, määravad jätkuvalt kogu ühinemisläbirääkimiste tempo.

Tublisti on edenetud selliste õigusaktide osas, mille eesmärk on juurutada avalikus sektoris tulemuspõhine värbamine ja mis tuleb nüüd kasutusele võtta. Montenegro jätkas makromajandusliku ja eelarvestabiilsuse suurendamist, alustades eelarve keskpika perioodi konsolideerimisstrateegia rakendamist Valitsemissektori võlatase on kõrge ja jätkab tõusmist. Praegusi jõupingutusi taristu ja haridussüsteemi parendamiseks peavad täiendama tööturu reform, mittetöötamist motiveerivate tegurite vähendamine ja ekspordile suunatud tööstuse arendamine.

6. **Serbias** toimusid 2017. aasta aprillis presidendivalimised. Uus valitsus asus ametisse 2017. aasta juunis, pärast seda, kui presidendiks valitud peaminister tagasi astus. Uus valitsus kinnitas kavatsust jätkata ELiga integreerumist.

Kõnelused ELiga liitumise üle on edasi läinud: avatud on 12 peatükki, millest kaks peatükki on ajutiselt suletud. Läbirääkimiste üldine tempo sõltub endiselt Serbia edusammudest reformide valdkonnas, eriti sellest, kas õigusriigi alaseid reforme kiirendatakse ja kas suudetakse normaliseerida riigi suhted Kosovoga. Õigusriigi osas on küll tehtud teatavaid edusamme, aga Serbia peab oma jõupingutusi suurendama ja saavutama rohkem tulemusi, ennekõike mis puudutab sõnavabadust soodustava keskkonna loomist, kohtusüsteemi sõltumatuse ja üldise tulemuslikkuse suurendamist

ning jätkusuutlike edusammude tegemist võitluses korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse, sealhulgas rahapesu vastu. Majandusreformid on endiselt tulemuslikud, ennekõike makromajandusliku stabiilsuse osas. Ent avaliku ja erasektori investeringute tase on jätkuvalt madal ning täiendavalt on vaja parandada väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate ettevõtluskeskkonda. Olulised struktuurireformid avaliku halduse, maksuameti ja riigi osalusega ettevõtete vallas ei ole endiselt lõpule viidud. Seoses ühinemisläbirääkimiste on väga oluline, et Serbia arendaks välja ja säilitaks haldussuutlikkuse ELiga seonduvate küsimustega tegelemiseks.

Serbia peab oluliselt suurendama oma pühendumust dialoogile Kosovoga, sealhulgas rakendama kõik kokkulepped ja eelkõige energia, Mitrovica silla, integreeritud piirihalduse ja diplomite tunnustamise kokkuleppe. Tervitatakse presidendi algatus alustada Kosovo küsimuses sisedialoogi. Serbia peaks jätkama oma positiivse roll täitmist piirkonnas seoses piirkondlike sidemete parandamise ja stabiilsuse säilitamisega.

7. **Endine Jugoslaavia Makedoonia vabariik** on pärast rasket perioodi ELi ja rahvusvahelise abi varal lõpuks ometi oma sügavast poliitilisest kriisist üle saanud. Taas kord on selgelt olemas poliitiline tahe edasi liikuda ning kogu ühiskonnas võib tõdeda poliitilise mentaliteedi positiivset muutust, mille puudumine on viimastel aastatel olnud üheks peamiseks takistuseks reformidele. Nende vajalike struktuurireformide rakendamine on pikaajaline protsess.

Komisjon on veendunud, et hoolimata keerulisest poliitilisest olukorrast on Pržino kokkulepe suures osas ellu viidud.

Tänu siirale reformimissoovile on alates 2017. aasta suvest tehtud märkimisväärset tööd, et tegeleda kiireloomuliste reformiprioriteetidega, millele on järgnenud seni viibinud strateegiate ja õigusaktide ettevalmistamine ning kaasav ja läbipaistev konsulteerimine kõigi sidusrühmade, sealhulgas opositsiooniga. 2017. aasta novembri ja 2018. aasta veebruari vahel võeti vastu mitu strateegiat ja õigusakti, eriti õigusriigi põhimõtte valdkonnas. Veel mitmeid valmistatakse ette lähikuudel vastuvõtmiseks. Ent endiselt püsivad struktuursed probleemid, eriti kohtusüsteemi vallas.

Tehtud edusammude valguses annab komisjon soovitus, et nõukogu võtaks vastu otsuse liitumisläbirääkimiste alustamiseks endise Jugoslaavia Makedoonia vabariigiga, et hoida praeguse reformide elluviimise fookuses riigi täiendava arengu seisukohast otsustava tähtsusega kiireloomulised reformiprioriteedid ja neid edendada. Selle toetamiseks kasutab komisjon selle riigi puhul kohtusüsteemi, põhiõigusi ning õigust, vabadust ja turvalisust käsitlevate läbirääkimispeatükkide juures jõulisemat lähenemisviisi.

8. **Albaania** on liikunud stabiilselt kõigi nende viie peamise prioriteedi saavutamise suunas, mis on vajalikud ühinemisläbirääkimiste avamiseks. Konsolideeriti avaliku halduse reform eesmärgiga edendada selle professionaalsust ja depolitiseeritust. Võeti täiendavaid meetmeid kohtuasutuste sõltumatuse, tõhususe ja vastutavuse kindlustamiseks, eelkõige jätkates ulatusliku kohtureformi rakendamist. Nende hulgas on esimesed käegakatsutavad tulemused kõigi kohtunike ja prokuröride sobivuse ümberhindamisel (kontrollimisel): 15 kõrgemat kohtunikku ja prokuröri astus tagasi ning toimusid esimesed istungid, mille tulemusena vallandati üks konstitutsioonikohtu kohtunik ja kinnitati ametisse üks konstitutsioonikohtu kohtunik.

Täiendavaid otsustavaid edusamme tehti võitluses korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevusega, sealhulgas võitluses ebaseadusliku uimastitega äritsemise ja nende kasvatamise vastu, mis aitas kaasa heade tulemuste saavutamisele ennetavate uurimiste läbiviimisel, süüdistuste esitamisel ja süüdimõistvate kohtuotsuste tegemisel. Võeti täiendavaid meetmeid selleks, et tugevdada inimõiguste tõhusat kaitset, sealhulgas vähemuste hulka kuuluvad isikute ja romade osas, ja diskrimineerimisvastast poliitikat, samuti omandiõiguse rakendamiseks.

Tehtud edusammude valguses annab komisjon soovitus, et nõukogu võtaks vastu otsuse liitumisläbirääkimiste alustamiseks endise Jugoslaavia Makedoonia vabariigiga, et hoida praeguse reformide elluviimise fookuses võtmetähtsusega õigusriigi valdkonnad, ennekõike kõik viis võtmetähtsusega prioriteeti, ja seda edendada ning jätkata konkreetsete ja käegakatsutavate tulemuste saavutamist kohtunike ja prokuröride sobivuse ümberhindamisel (kontrollimisel). Selle toetamiseks kasutab komisjon selle riigi puhul kohtusüsteemi, põhiõigusi ning õigust, vabadust ja turvalisust käsitlevate läbirääkimispeatükkide juures jõulisemat lähenemisviisi.

9. **Bosnia ja Hertsegoviina** täitsid 2017. aasta jooksul aeglates tempos prioriteedid, mis tulenevad riigi reformiprotsessist, eelkõige reformikavast. Olulised ELi-suunalised reformid peavad jätkuma, et leida lahendus sügavalt juurdunud struktuursetele probleemidele, mis on takistanud riigi arengut. Veel tuleb kiiresti tegeleda valimisraamistiku muutmisega, et tagada 2018. aasta oktoobrikuiste valimiste nõuetekohane korraldus ja tulemuste sujuv rakendamine. Sellega seoses peavad kõik poliitilised liidrid käituma vastutustundlikult ja leidma lahenduse föderaalse rahvusköja küsimuses, et mitte seada ohtu riigi ja selle kodanike väljavaadet ELiga liituda. Prioriteetideks on jätkuvalt õigusriigi põhimõtete ja avaliku halduse tugevdamine valitsuse kõigil tasanditel kooskõlas Euroopa standarditega ning kõigi tasandite vaheline koostöö. Mehhanism ELiga seotud küsimuste koordineerimiseks lubas tulemuslikult esitada koordineeritud vastused, mida vajati pooleliolevas töös Bosnia ja Hertsegoviina ELi liikmeks astumise avaldust käsitleva komisjoni arvamuse ettevalmistamisel. Mehhanismi nõuetekohane töö on endiselt väga oluline selleks, et riigil oleks võimalik toime tulla ELiga integreerimise protsessist tulenevate üha keerukamate väljakutsetega, nagu uute üleriigiliste strateegiate, samuti riigi õigusaktide ELi õigustikuga ühtlustamist käsitleva strateegilise programmi vastuvõtmine. Majanduse areng, mis on endiselt aeglane, kannatab õigusriigi nõrkuse, jätkuvalt kesise ettevõtluskeskkonna, ebatõhusa ja killustatud avaliku halduse ja tööturu tõsise tasakaalustamatuse, samuti ettevõtlusvaenuliku investeerimiskliima tõttu.
10. **Kosovos** aeglustusid ELiga seotud reformid 2017. aasta pikaleveninud valimisperioodi tõttu ja tulenevalt keerukast sisepoliitilisest olukorrast, mis mõjutas parlamendi tööd. Kõik parteid peaksid taastama osaluse konstruktiivses dialoogis, milles Rahvasaadikute Kogu oleks poliitiliste debattide peamine foorum. Uus valitsus ja Rahvasaadikute Kogu peaksid käsitlema reformide läbiviimist prioriteetsena ja jõudma üksmeelele Kosovo jaoks peamistes strateegilistes küsimustes. Kiirendada tuleks stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu ning sellega kaasneva Euroopa reformikava rakendamist. Majandusega seoses on tehtud edusamme, eriti ettevõtluskeskkonna parandamisel. Ent meetmeid tuleks võtta laialt levinud mitteametliku majanduse ja suure tööpuuduse vastu. Olukord Kosovo põhjaosas on

endiselt väga problemaatiline. Hiljutine piirilepingu ratifitseerimine Montenegroga kujutab enesest olulist saavutust heanaaberlike suhete alal ja on otsustavaks sammuks viisanõude kaotamise suunas. Komisjon hindab tulemusi, mille Kosovo on saavutanud võitluses organiseeritud kuritegevuse ja korrupsiooniga.

Tõsiselt muretekitav on see, et 2017. aasta detsembris üritasid Kosovo Rahvasaadikute Kogu 43 liiget tühistada erikolleegiumide ja eriprokuratuuri seadust. Kosovo jaoks on väga oluline täita täielikult oma rahvusvahelisi kohustusi seoses erikolleegiumide ja eriprokuratuuriga, mis asutati selleks, et tegeleda teatavate Kosovo konflikt käigus väidetavalt toime pandud rahvusvaheliste kuritegudega.

Kosovo peab märkimisväärselt süvendama dialoogi Serbiaga, sealhulgas rakendama kõik kokkulepped ja eelkõige kokkuleppe serblaste enamusega omavalitsusüksuste liidu/ühenduse kohta. 4. aprillil loodud haldusrühma tööd tuleb hoogustada, järgides täiel määral 2013. ja 2015. aasta Brüsseli kokkuleppeid.

IV. LISAD

1. Kokkuvõtted aruannete leidudest³

2. Statistikalised

³ Komisjoni talituste töödokumentide numbrid.